

Porovnanie hodnotenia naratívnych schopností slovensky hovoriacich detí vo veku 6 - 7 rokov metódou rozprávania a prerozprávania

Alexandra Pyšná, Svetlana Kapalková

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, Ústav psychologických a logopedických štúdií
kapalkova@fedu.uniba.sk

Kľúčové slová: makroštruktúra, mikroštruktúra, naratívna schopnosť

Key words: macrostructures, microstructures, narrative ability

V oblasti vývinu reči naratívna schopnosť predstavuje veľmi komplexnú zložku, v ktorej sa stretáva veľa kognitívnych a jazykových premenných. Schopnosť súvislo sa vyjadrovať k téme sa rodí postupne a jej zárodok vo vývine môžeme pozorovať u slovensky hovoriacich detí okolo 2;6 roka (Kapalková, 2002). Spájanie dvoch – troch výpovedí viažúcich sa k jednej téme sa chápe ako prvý dekontextualizovaný monológ a býva označovaný ako prenaratíva alebo protonaratíva, teda rozprávanie v zárodku (Owens, 1996; Kapalková, 2002). Veľmi výrazne sa však schopnosť rozprávania príbehov, expanzia monologickej formy, rozvíja práve v predškolskom období.

Úroveň rozprávania v predškolskom veku zároveň veľmi úzko podmieňuje ďalšie schopnosti a úzko súvisí aj so školskou úspešnosťou dieťaťa neskôr. Túto súvislosť dokazujú viaceré štúdie v zahraničí (Cain, 2003; Van den Broeck et al., 2005; Nicoloupoulou et al., 2006). Podľa štúdie Caina (2003) slabí čitatelia v školskom veku produkujú naratíva s nízkou úrovňou štruktúry, v ich príbehoch chýba často veľmi jasne vyjadrený cieľ. Naproti tomu deti – dobrí čitatelia, produkujú prehovory s jasnou kauzálnou štruktúrou, postavy ich príbehov plánujú ako dosiahnuť cieľ. Podobnú súvislosť vidíme i pri schopnosti porozumieť čítanému textu, kde sú deti s horšou produkciou naratív na úrovni orálnej reči limitované v porozumení čítaného textu.

Štúdie Nicoloupoulouovej (2006) opisujú pozitívny efekt stimulácie naratívnych schopností v predškolskom veku na úroveň naratívnych štruktúr v školskom veku.

Na Slovensku rôzne aspekty vývinu naratív v ranom a predškolskom veku skúmali viaceré autorky na základe rôznych metód elicitácie tejto schopnosti. Fečková-Kapalková (2001) charakterizuje vývinové medzníky na základe spontánnej produkcie detí počas hry na základe Laheyovej modelu. Podobne Zajacová (2004) hodnotí rôzne úrovne štruktúry naratív na báze spontánnej produkcie detí v predškolskom veku. Harčaričková (2011) využíva poloexperimentálne riadené rozhovory podľa metódy N. Steinovej. Štúdie prinášajú zaujímavé parciálne sondy v oblasti izotopických vzťahov v texte, charakteristiky rôznych úrovní rozprávania z hľadiska štruktúry, či opísaniu všeobecných medzníkov vývinu z pohľadu logicko-časovej štruktúry rozprávania. Zatiaľ však stále chýba ucelenejší pohľad, ktorý by mohol slúžiť i ako východisko, referenčný rámec pre hodnotenie naratívnej schopnosti slovensky hovoriacich detí. Aj táto skutočnosť nás vedie k hľadaniu vhodnej metódy hodnotenia a spôsobov analýzy, ktorá by bola vhodná pre uplatnenie v logopedickej, pedagogickej, či psychologickej praxi na Slovensku.

Cieľ štúdie

Naším cieľom je overiť použitie podnetového obrázkového materiálu pre dva príbehy (t.j. rozkreslená sekvencia jedného príbehu na šiestich obrázkoch) medzinárodného grantového projektu COST ISO804 na hodnotenie naratívnych schopností u slovensky hovoriacich detí. Zároveň mapujeme metódy rozprávania a prerozprávania z pohľadu makroštruktúry a mikroštruktúry produkovaných príbehov a porovnáваме ich vplyv na porozumenie príbehov u nami sledovaných detí.

Vzorka

Výskumnú vzorku tvorí desať intaktných slovensky hovoriacich detí vo veku šesť až sedem rokov. Všetky deti pochádzajú z úplných monolingválnych rodín. Z pohľadu zastúpenia pohlaví je vzorka vyrovnaná, tvorí ju päť dievčat a päť chlapcov. Osem detí navštevovalo slovenské základné školy a dve ešte slovenské materské školy. Vyšetrenie narácie sme realizovali v domácom prostredí dieťaťa, prípadne v prostredí, ktoré bolo dieťaťu známe. Pri vyšetreniach nebol prítomný ani jeden z rodičov. V jednom prípade však musela byť pri dieťaťi matka. Každú výpoveď dieťaťa sme zaznamenávali na diktafón, samozrejme s povolením rodiča. Nahrávky sme prepísali pomocou transkripčného a kódovacieho programu CHAT systému CHILDES (<http://childes.psy.cmu.edu/>). V tabuľke 1 je uvedený deskriptívny opis vzorky detí.

Tabuľka 1

Deskriptívny opis vzorky

	N	Minimálny vek v mesiacoch	Maximálny vek v mesiacoch	Priemer veku v mesiacoch	Štandardná odchýlka veku v mesiacoch
Deti	10	74	92	82.3	5.7

Metodika experimentu

Deti sme vyšetrovali pomocou experimentálnej metódy, s použitím podnetového obrázkového materiálu¹. Súčasťou experimentu boli dva príbehy „Vtáčiky“ a „Hladný kocúr“. Náročnosť príbehov bola určená počtom troch postáv v každom príbehu, pričom každá postava mala jasne definovanú svoju dejovú líniu: úvod – jadro – záver. Samotný obrázkový materiál pozostával zo šiestich obrázkov, kde boli jednotlivé epizódy konania postáv rozkreslené. Každé dieťa sme testovali metódou rozprávania aj metódou prerozprávania, pričom sa rozprávanie a prerozprávanie hodnotilo na percepčne inom podnetovom materiáli, teda dieťa nikdy jeden a ten istý príbeh nerozprávalo aj neprerozprávalo. Samotné poradie metód a príbehov bolo počas experimentu randomizované. Vyšetrenie konkrétne prebiehalo tak, že pred dieťa sme predložili dve obálky, pričom v každej bol iný príbeh. Dieťa si malo vybrať obálku, ktorú sme mu otvorili. Najskôr si pozrelo všetky obrázky, následne sme príbeh zložili ako leporelo a dieťa začalo rozprávať príbeh od prvých dvoch obrázkov. Postupne sme príbeh rozkladali, až nakoniec dieťa videlo celý príbeh. Avšak pred samotným rozprávaním sme sa dieťaťa pýtali jednoduché otázky, aby sme nadviazali kontakt a ubezpečili sa, že dieťa nemá problém participovať a rozumieť základným inštrukciám. Konkrétne sme sa detí pýtali: „Ako sa volá tvoja mamina? Kto ťa dovedol zo školy/škôlky?“ a pod.

Každé dieťa dostalo pred experimentom rovnakú inštrukciu: „Pozri sa na tieto dve obálky. V každej je iný príbeh. Prosím ťa vyber si jednu a porozprávaj mi príbeh, ktorý je v nej ukrytý najlepšie ako vieš, aby som mu rozumela. Potom poviem druhý príbeh ja tebe, a ty mi ho prerozprávaš. Pozri sa najskôr na všetky obrázky, na celý príbeh, potom ho zložíme a chcem, aby si sa pozrel na prvé dva obrázky a začal/a rozprávať. Podáš mi prosím obálku? Otvorím ti ju. Teraz mi prosím povedz príbeh najlepšie ako dokážeš.“. Úlohou dieťaťa bolo vymyslieť príbeh podľa obrázkov a porozprávať nám ho. Verbálne prompty a nápovedné otázky neboli dovolené. Ak dieťa samo nezačalo hovoriť, po desiatich sekundách sme ho mohli podporiť vetami ako „Uhm. Dobre. Teraz ideš ty.“, ak nehovorilo ďalších desať sekúnd povedali sme: „Povedz, čo sa deje tu!“ a uvedenú inštrukciu sme doplnili ukázaním na prvý obrázok. Počas rozprávania sme dieťa podporovali frázami ako: „Uhm. Dobre. Ešte niečo? Pokračuj, povedz mi viac.“ Ak dieťa ukončilo príbeh bez zjavného záveru, spýtali sme sa: „Už si skončil/a?“. Počas rozprávania dieťaťa sme nedávali nápovedy typu: „Povedz, čo je na obrázku.“, pretože by dieťa začalo opisovať obrázky a cieľom bolo, aby porozprávalo príbeh. Tiež sme nepomenovávali postavy príbehu, či inak dieťaťu zasahovali do príbehu. V prípade, že dieťa začalo rozprávať o svojich zážitkoch, nechali sme ho chvíľku rozprávať, ale potom sme ho jemne nasmerovali späť k príbehu na obrázkoch. Prerozprávanie bolo realizované rovnako, pričom sme dieťaťu porozprávali príbeh my, a rovnako sme otáčali obrázky. Dieťa následne príbeh prerozprávalo s optickou oporou v obrázkoch. Po každej metóde narácie, teda aj po rozprávaní aj po prerozprávaní, na záver nasledovalo niekoľko otázok na porozumenie daného príbehu. Poradie príbehov bolo randomizované pre udržanie čo najväčšej miery objektivity. Pri vzorke 10 detí nebol problém so striedaním príbehov. Výpovede detí sme nahrávali, prepisovali a následne zaznamenávali do záznamového hárku, ktorý bol vytvorený zvlášť pre každý príbeh. Záznamové hárky, texty príbehov a otázky na porozumenie sme preložili a adaptovali z pôvodnej anglickej verzie.

Skórovanie

Vzhľadom k tomu, že cieľom našej pilotnej štúdie bolo sledovať a porovnať výkony detí vzhľadom k výberu metódy (rozprávania a prerozprávania) a posúdiť ich čo najkomplexnejšie, v príbehoch sme hodnotili tri veľké oblasti narácie samostatne, a to makroštruktúru (štruktúru, epizódy) príbehov, mikroštruktúru príbehov (lexikálne a syntaktické lingvistické štruktúry) a porozumenie danému príbehu. V rámci hodnotenia makroštruktúry sme hodnotili základné komponenty príbehu. Vychádzali sme z pôvodných prác Waletzkeho (in Labov) a Labova (2006) a návrhu Gagariny a Walkersa (2010), pričom pre potreby skórovania sme definovali nasledujúce časti:

- *ukotvenie príbehu* (pomenovanie času a miesta, kde sa príbeh odohráva),
- *motiváciu, ktorá iniciovala udalosť* (pomenovanie problému, konfliktu),
- *cieľ konania postáv príbehu*,
- *pokus o vyriešenie problému* (zauzlenie a rozuzlenie),
- *výsledok* (záver),
- *vnútorné hodnotenie konania postavy* (hodnotenie mentálneho stavu postáv a/alebo hodnotenie príbehu na základe vlastnej skúsenosti).

Za každý komponent, ktorý dieťa vyjadrilo v príbehu mohlo získať 1 bod. Keďže komponenty boli viazané na tri postavy, za každý komponent mohlo dieťa získať dokopy 3 body, okrem komponentu ukotvenie príbehu, ktorý sa hodnotil samostatne dvomi bodmi, a to v prípade ak dieťa vyjadrilo aj čas aj priestor, kde sa príbeh odohráva, prípadne získalo len jeden bod, ak vyjadrilo iba čas, prípadne pomenovalo iba priestor. Celkovo mohli deti dosiahnuť 17 bodov.

Mikroštruktúru príbehu, ktorá odráža jazykovú kompetenciu dieťaťa a zabezpečuje kohéziu textu, sme hodnotili prostredníctvom štyroch lingvistických ukazovateľov v každom

príbehu u každého dieťaťa. Počítali sme celkový počet slov (CPS), celkový počet výpovedí (CPV), index lexikálnej rozmanitosti (z angl. type-token ratio TTR) a štruktúru viet. Celkový počet slov predstavoval hrubé skóre tejto oblasti rovnako ako aj celkový počet výpovedí predstavoval zároveň hrubé skóre. Pod výpoveďou sme v tomto kontexte rozumeli vyjadrenú obsahovú myšlienku, ktorá bola v prúde reči vymedzená pauzou a klesajúcou intonáciou na konci výpovede. Jedna výpoveď tak mohla byť reprezentovaná dvojslovnou výpoveďou rovnako ako zloženým súvetím s vyjadrením viacslovesných vzťahov. Index lexikálnej rozmanitosti hovorí o tom, koľko rôznych typov slov (lexém) dieťa použilo na vyjadrenie príbehu. Vypočítali sme ho ako index pomeru všetkých typov slov (lexém) vydelený počtom všetkých povedaných slov (tokens) a vynásobili x 100. Index tak predstavuje lexikálnu diverzitu realizovanú v každom príbehu u každého dieťaťa v percentách. Na hodnotenie štruktúry viet sme si vytvorili samostatné bodové hodnotenie, pričom dieťa získalo bod za jednoduchú vetu, dva body za súvetie (priraďovacie/podrad'ovacie) a tri body za zložené súvetie. Z kvalitatívneho hľadiska sme sledovali typ spájacích výrazov, ktoré deti v tomto veku používajú.

Porozumenie príbehu sme hodnotili prostredníctvom otázok, ktoré tvorili vždy poslednú časť experimentu. Otázky boli zamerané na jednotlivé štruktúrne komponenty príbehu. Primárne to boli otázky hodnotiace tzv. implicitné porozumenie, čo znamená, že otázky sa pýtali na mentálne prežívanie postáv a hodnotenie konania postáv. Spolu ich bolo deväť a za každú správnu odpoveď dieťa mohlo získať jeden bod, celkovo teda dieťa mohlo v oblasti porozumenia získať maximálne 9 bodov.

Získané dáta sme spracovávali pomocou programu Microsoft Office Excel a štatistické výpočty sme realizovali prostredníctvom štatistického programu SPSS.

Záver:

Zhodnotenie makroštruktúry

Výsledky v makroštruktúre v rámci metódy rozprávania a prerozprávania opisuje tabuľka 2, kde uvádzame deskriptívnu analýzu dosiahnutých výkonov detí v oboch metódach, údaje sú vyjadrované v dosiahnutom hrubom skóre.

Tabuľka 2

Deskriptívna štatistika analýzy makroštruktúry rozprávania a prerozprávania

	Rozprávanie				Prerozprávanie			
	N	Rozsah	Priemer	Štandardná odchýlka	Rozsah	Priemer	Štandardná odchýlka	
Makroštruktúra	10	4 - 11	6.3	2.21	5 - 14	8.4	2.80	
Valid (listwise)	N 10							

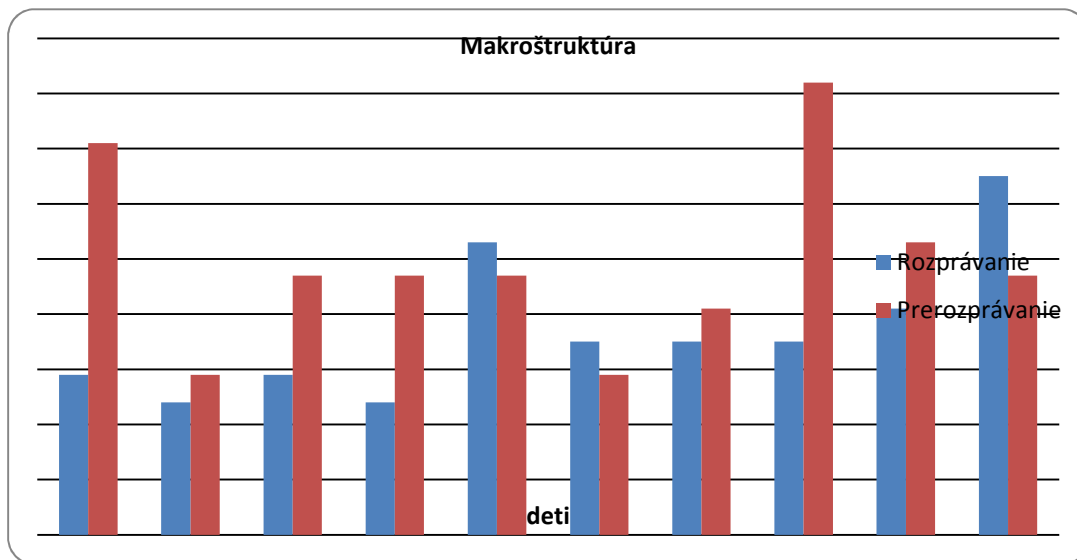
Z kvantitatívneho hľadiska deti tohto veku v rámci metódy rozprávania priemerne dosahujú 6 bodov. Je to relatívne málo, ak prihliadame na fakt, že celkový možný dosiahnutý počet bodov je 17. Minimálny počet dosiahnutých bodov bol 4 a maximálny 11. Pričom štandardná odchýlka je 2.2. Z dosiahnutých výsledkov môžeme tvrdiť, že deti tohto veku pri použití

metódy rozprávania nedosahujú stropových hodnôt, preto je tento skrínigový nástroj dostatočne citlivý na hodnotenie narácie detí vo veku 6 až 7 rokov.

Pri použití metódy prerozprávania sa počet dosiahnutých bodov v makroštruktúre zvyšuje. Ako môžeme vidieť z deskriptívneho opisu vyplýva, že deti v makroštruktúre pri použití metódy prerozprávania dosahujú priemerne vyššie skóre, takmer polovicu celkového počtu bodov, avšak stále nedosahujú stropové hodnoty. Deti teda vyjadrujú väčší počet štruktúrnych komponentov v príbehu, ak majú príbeh vopred explicitne vyjadrený. Maximálne dosiahnutý počet bodov bol 14 a minimálne 5. Štandardná odchýlka bola 2.8 bodu. Porovnanie výkonov detí v závislosti od metódy ilustruje graf číslo 1.

Graf 1

Porovnanie výsledkov makroštruktúry v rámci oboch metód (uvedená v %)

Dosiahnuté výkony detí poukazujú na fakt, že pri použití metódy prerozprávania príbehy detí obsahujú väčšie množstvo štruktúrnych komponentov, ako pri použití metódy rozprávania. Najmladšie dieťa vo vzorke vyjadrilo oveľa viac štruktúrnych komponentov v príbehu pri prerozprávaní, zaujímavé je, že naopak najstaršie dieťa vyjadrilo pri prerozprávaní menej elementov štruktúry. Môžeme však všeobecne tvrdiť, že ak deti v tomto veku majú jednoznačne vyjadrenú štruktúru príbehu vopred a príbeh reprodukovujú, dosahujú vyšší počet bodov v rámci makroštruktúry príbehu. Znamená to, že nápoveda v podobe vopred porozprávaného príbehu má pozitívny vplyv na ich naráciu, deti dokážu profitovať z už počutého príbehu a následne vo svojej produkcii príbehu vyjadriť viac komponentov.

Vzhľadom k zisteným opísaným rozdielom sme chceli zistiť, či medzi oboma metódami rozprávania a prerozprávania sa potvrdí aj štatistická významnosť týchto rozdielov. Kvôli malej vzorke detí (n=10) sme sa rozhodli výkony detí porovnať v oboch metódach v oblasti makroštruktúry neparametrickým testom Wilcoxon–sum rank testom. Zároveň sme tento test zvolili preto, lebo sme porovnávali výkony tých istých detí v dvoch odlišných oblastiach výkonov a teda predpokladáme, že tieto výkony spolu súvisia (rozprávanie a prerozprávanie). Výsledky sú uvedené v tabuľke 3.

Tabuľka 3

Wilcoxon test štatistickej významnosti pri hodnotení makroštruktúry

Test Statistics ^b	
	prerozprávania – rozprávania
Z	-1,643 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,100

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

O dosiahnutí štatistickej významnosti hovoríme ak je hladina hodnoty $p < 0.05$. Keďže p hodnota je v našom porovnaní vyššia, lebo $p = 0.100$, výkony dosiahnuté dvomi metódami sa štatisticky významne nelíšia. Vzhľadom k zisteným výsledkom, ale i malému počtu detí vo vzorke môžeme len konštatovať, že neexistuje na nami získanej vzorke štatisticky významný rozdiel, a teda nepredpokladáme, že metóda rozprávania alebo prerozprávania ovplyvňuje významne počet vyjadrených komponentov v naratívach.

Zhodnotenie mikroštruktúry

V rámci mikroštruktúry sme hodnotili viacero lingvistických ukazovateľov a to konkrétne celkový počet slov (CPS), celkový počet výpovedí (CPV), mieru lexikálnej diverzity (TTR) a štruktúru viet (SV). Výsledky v týchto ukazovateľoch sa vo veľkej miere líšia z pohľadu porovnania metód rozprávania a prerozprávania u tých istých detí.

Získané výsledky výkonov uvádzame v tabuľke 4 v deskriptívnej štatistike ukazovateľov v rámci metódy rozprávania a prerozprávania.

Tabuľka 4

Deskriptívny opis výsledkov mikroštruktúry v rozprávaní a prerozprávaní

	Rozprávania				Prerozprávania			
	N	Rozsah	Priemer	Štandardná odchýlka	Rozsah	Priemer	Štandardná odchýlka	
CPS	10	26 - 135	63.8	31.25	39 – 88	58.7	17.53	
CPV	10	5 - 12	8.2	2.39	5 – 11	7.5	2.17	
TTR	10	41 – 85%	55.7%	13.55	53 – 83%	64%	8.11	
ŠV	10	9 - 19	13.5	3.17	9 – 17	12.7	2.5	
Valid N (listwise)	10							

CPS – celkový počet slov, CPV – celkový počet výpovedí, TTR – lexikálna diverzita, SV – štruktúra viet

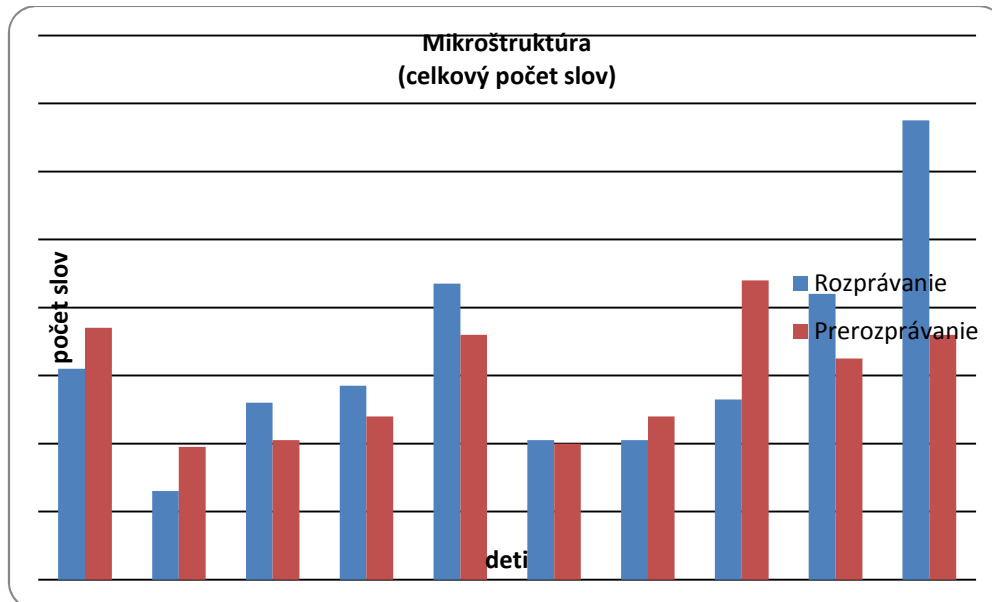
Deti vo veku 6 až 7 rokov v priemere používali na vyjadrenie príbehu rozprávaním 63 slov a 8 výpovedí. Použili pritom 55 rôznych typov slov a za štruktúru viet získali priemerne približne 14 bodov.

Výsledky v mikroštruktúre pri použití metódy prerozprávania sa líšia od predošlých výsledkov. Prvýkrát vidíme zníženie výkonov detí pri použití metódy prerozprávania. Ak sa pozrieme na celkový počet slov, celkový počet výpovedí a štruktúru viet, vidíme, že výsledky detí sa pri týchto ukazovateľoch pri použití metódy prerozprávania znížili. Deti priemerne pri prerozprávaní použili na vyjadrenie príbehu 59 slov, 7 výpovedí a v štruktúre viet dosahovali približne 13 bodov. Naopak pri lingvistickom ukazovateli TTR, ktorý vyjadruje lexikálnu rôznorodosť, sa výkony detí zvýšili a deti na vyjadrenie príbehu používajú v priemere 64 rôznych typov slov.

Na lepšiu ilustráciu výsledkov a porovnanie oboch metód v rámci jednotlivých lingvistických ukazovateľov ponúkame grafy 2 až 5.

Graf 2

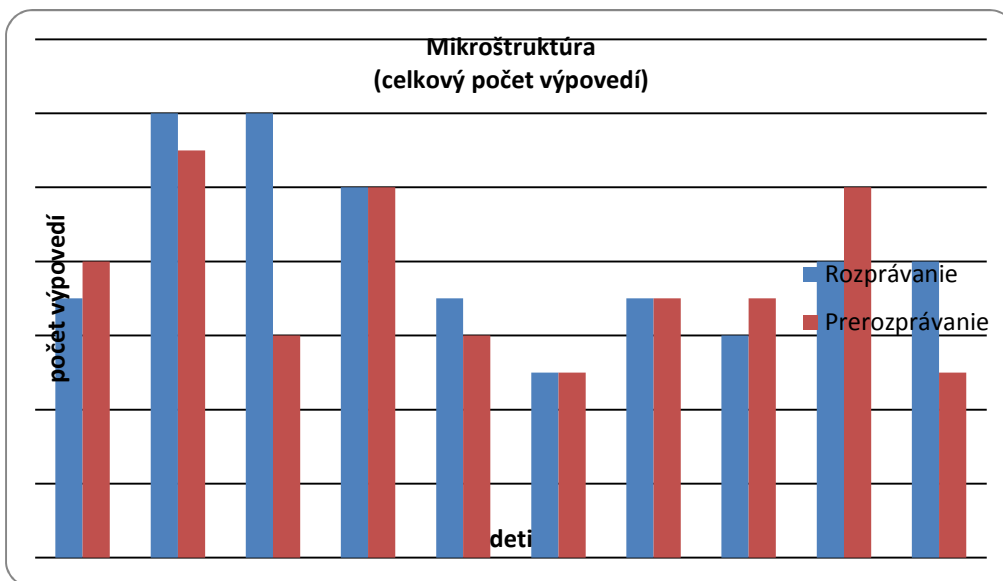
Porovnanie celkového počtu slov v rámci oboch metód

Graf ukazuje hodnoty celkového počtu slov, ktorými deťmi vyjadrili príbeh na obrázkoch. Z grafu vyplýva, že hodnoty celkového počtu slov akoby nie sú závislé od použitej metódy vyšetrovania naratív. Niektoré deti použili viac slov pri rozprávaní, niektoré pri prerozprávaní. Hodnoty poukazujú na to, že deti tohto veku zrejme použijú väčší počet slov pri rozprávaní, pretože potrebujú viac slov na vyjadrenie príbehu, čo dokazujú aj výsledky v deskriptívnej analýze. Ich vyjadrovanie sa tak stáva bohatším, práve preto, že nemajú vopred príbeh daný. Situáciu ovplyvňuje fakt, že príbeh je nový pre oboch komunikačných partnerov – dieťa i experimentátora. Naopak, ak obaja zúčastení príbeh počuli, príbeh je už známy, dieťa nemá potrebu hovoriť o všetkých detailoch.

Graf 3

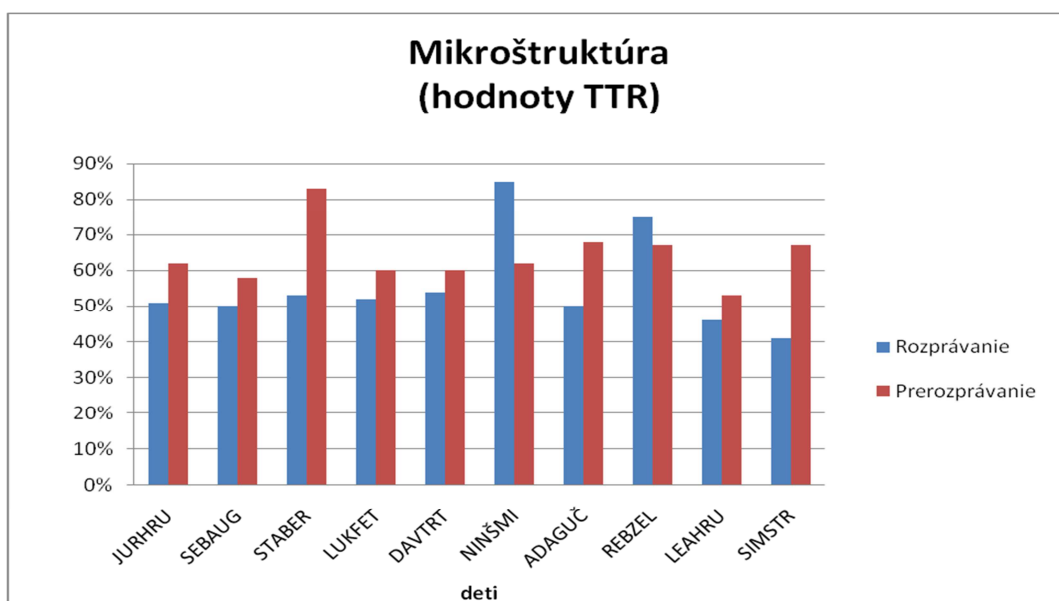
Porovnanie celkového počtu výpovedí v rámci oboch metód

Ak sa pozrieme na výsledky celkového počtu výpovedí, ktoré deti vyprodukovali pri použití metódy rozprávania, vidíme, že viacero detí použilo na vyjadrenie príbehu pri rozprávaní väčší počet výpovedí. Opäť nám tak vyvstáva otázka, ako v predchádzajúcom grafe, že ak chceme merať celkový počet výpovedí, ktoré dieťa vyprodukovalo, či nie je výhodnejšie použiť metódu rozprávania. Dôležité je však spomenúť, že množstvo výpovedí detí môže byť skreslené. Nakoľko zložené súvetie z troch viet hodnotíme ako jednu výpoveď, a rovnako tak aj jednoslovnú výpoveď. Potom sa nám môže zdať, že deti, ktoré produkujú zložené súvetia používajú na vyjadrenie príbehu málo výpovedí. Je tak namieste sledovať výkony detí v štruktúre viet, ktorá odhaľuje ich komplexnosť vyjadrovania.

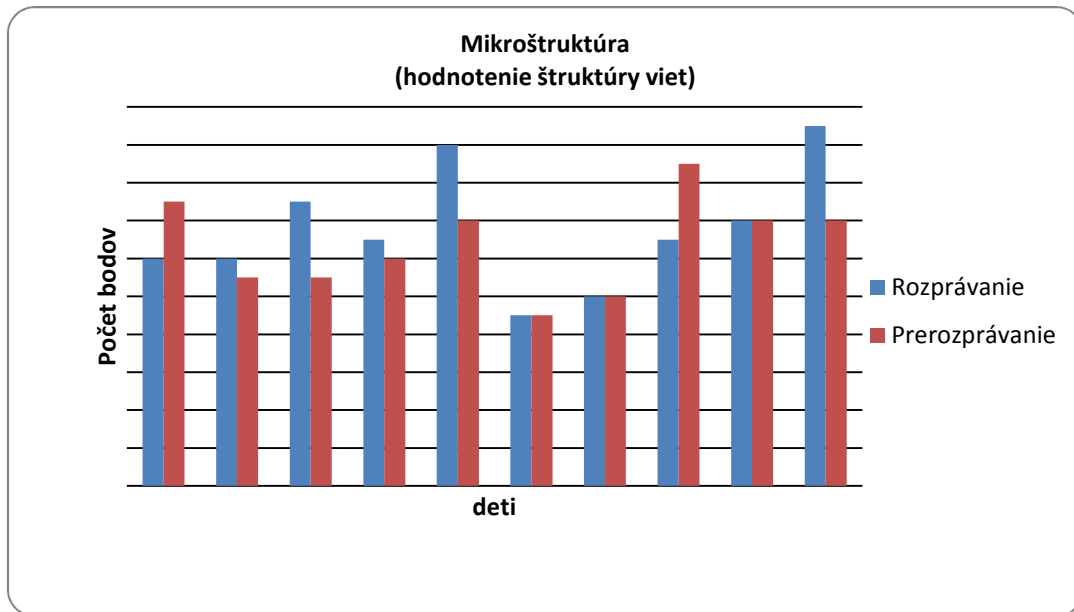
Graf č. 4

Porovnanie indexov lexikálnej diverzity (TTR) v rámci oboch metód

Hodnoty tohto lingvistického ukazovateľa sa javia vyššie pri použití metódy prerozprávania. Potvrďuje to aj deskriptívna analýza výsledkov uvedená vyššie. Môžeme potom tvrdiť, že deti použili na vyjadrenie príbehu väčší počet rôznych typov slov pri prerozprávani.

Graf 5
Porovnanie hodnôt štruktúry viet v rámci oboch metód

Dosiahnuté výkony detí v štruktúre viet sa znova javia, ako pri hodnotách CPS a CPV, vyššie pri použití metódy rozprávania. Dokazuje to aj deskriptívna analýza. Je však dôležité povedať, že je veľmi jemný rozdiel v priemerne dosiahnutých hodnotách v štruktúre viet v rámci daných dvoch metód. Nemôžeme tak naše výsledky zovšeobecňovať. Pre jednoznačné určenie vhodnejšej metódy na meranie celkového počtu slov, celkového počtu výpovedí a štruktúry viet je potrebné zozbierať väčšie množstvo dát na analýzu, teda potrebovali by sme väčšiu vzorku detí.

Pre potvrdenie nami opísaných rozdielov sme opäť porovnali výkony detí v lingvistických komponentoch neparametrickým testom Wilcoxon sum-rank testom. Výsledky sú uvedené v tabuľke číslo 5

Tabuľka 5
Výkony detí porovnané Wilcoxon testom

	Test Statistics ^c			
	CPS rozprávanie - prerozprávanie	CPV rozprávanie - prerozprávani e	TTR rozprávanie – prerozprávani e	ŠV rozprávanie - prerozprávanie
Z	-,561 ^a	-,689 ^a	-1,584 ^b	-1,023 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,575	,491	,113	,306

Z mikroštruktúrálnych komponentov, ktoré sme podrobili neparametrickému Wilcoxonovmu testu, sa opäť nepotvrdila štatistická významnosť v opísaných rozdieloch v rámci oboch metód ani u jedného nami sledovaného komponentu. Porovnanie sme sa rozhodli doplniť kvalitatívnou analýzou v oblasti štruktúry viet.

To nám ponúka obraz o typoch konektívnych výrazov, ktoré deti v tomto veku používajú v súvetiach. Z tabuľky 6 jednoznačne vyplýva, že u šesť- a sedemročných detí je stále najčastejšie používanou spojkou, priraďovacia „kráľovská“ spojka *a*, prípadne celý výraz *a potom*. Z podrad'ovacích spojok deti používali najviac spojku *že*, potom spojku *lebo* a *aby*. Keďže aj v tejto tabuľke sú deti zoradené podľa veku je v nej jednoznačne vidieť ako počet používaných spojok s vekom narastá, a posledné najstaršie dieťa využívalo už celú škálu priraďovacích aj podrad'ovacích spojok (napr.: *no a, tak, že, a keď, kde*).

Tabuľka 6
Konektívne výrazy produkované deťmi vo vzorke

Typ súvetia	Spojky	Deti									
		JURH RU	SEBA UG	STAB ER	LUKF ET	DAVT RT	NINŠ MI	ADAG UČ	REBZ EL	LEAH RU	SIMS TR
Priraďovacie súvetie	bez			X					x	x	
	a	x		x	x	x	x	x	x	x	x
	no a										x
	tak										x
	len					x					
Podrad'ovacie súvetie	ale										x
	aby								x	x	x
	že	x			x	x	x		x	x	x
	a keď										x
	kde										x
	lebo	x					x		x		
	zatiaľ čo								x		
tak, že					x						

Zhodnotenie porozumenia

Pre zhodnotenie porozumenia v rámci dvoch metód hodnotenia narácie opäť ponúkame deskriptívny opis výsledkov v oblasti porozumenia v závislosti od použitej metódy. Deti mohli dosiahnuť maximálne skóre 9 bodov.

Tabuľka 6 opisuje výkony detí v oblasti porozumenia pri použití metódy rozprávania a prerozprávania.

Tabuľka 6

Deskriptívny opis výsledkov v porozumení pri rozprávaní

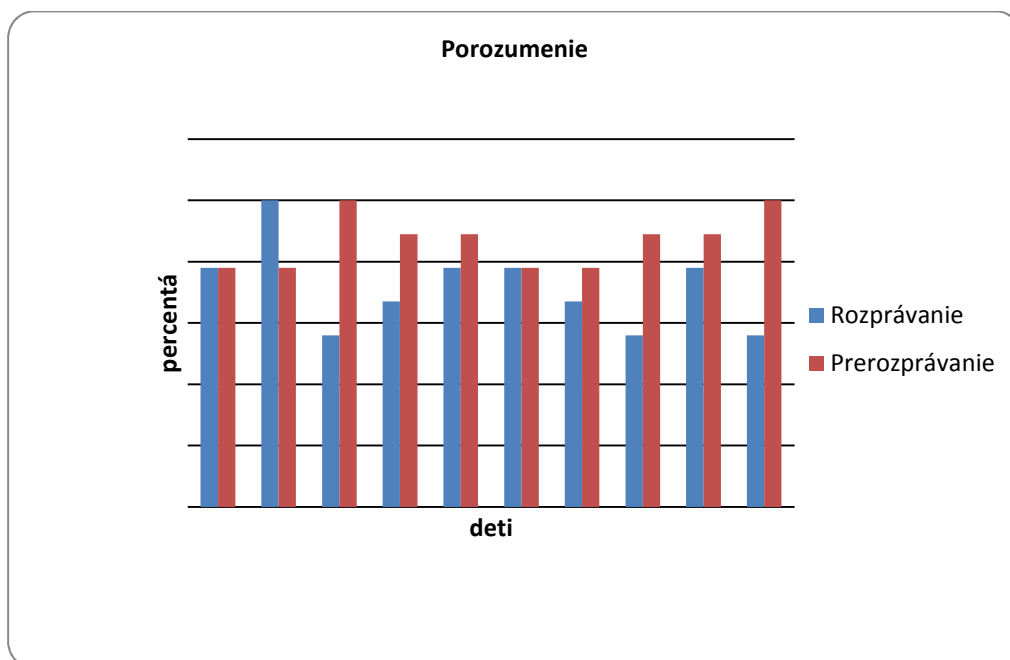
	Rozprávanie				Prerozprávanie		
	N	Rozsah	Priemer	Štandardná odchyľka	Rozsah	Priemer	Štandardná odchyľka
porozumenie	10	5 – 9	6.4	1.27	7 - 9	7.8	0.789
Valid (listwise)	N 10						

Priemerne deti v našom výskume dosahovali v oblasti porozumenia 6 bodov, pričom štandardná odchyľka je 1.2 bodu. Pri prerozprávaní deti dosahovali priemerne takmer 8 bodov. Štandardná odchyľka je 0.78. Môžeme si všimnúť jasný trend, že deti dosahovali v oblasti porozumenia lepšie výsledky pri použití metódy prerozprávania.

Pre lepšiu ilustráciu porovnania výkonov detí v tejto oblasti v rámci dvoch metód ponúkame graf 6.

Graf 6

Porovnanie výsledkov v porozumení v rozprávaní a prerozprávaní

Z grafu jednoznačne vidieť, že deti dosahovali lepšie výkony v porozumení v rámci metódy prerozprávania, čo pripisujeme explicitne vopred vyjadrenému príbehu, ktorý najprv rozprával experimentátor. Dieťa tak malo šancu sa s daným príbehom stretnúť dvakrát. Na potvrdenie našich zistení sme rovnako použili Wilcoxon test štatistickej významnosti, ktorý uvádzame v tabuľke 7.

Tabuľka 7

Wilcoxon test štatistickej významnosti pri hodnotení porozumenia v rámci oboch metód

Test Statistics ^b	
	prerozprávanie - rozprávanie
Z	-1,904 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	.057

Z uvedených hodnôt vyplýva ($p = 0.57$), že výkony detí v porozumení sú na hrane štatistickej významnosti, čo by znamenalo, že výkon v porozumení sa líši v závislosti od použitej metódy hodnotenia narácie. Môžeme teda povedať, že v oblasti hodnotenia porozumenia naratívnych štruktúr u detí veku 6 až 7 rokov je vhodnejšou metódou hodnotenia metóda prerozprávania príbehu, kde deti dosahujú lepší výkon.

Zhrnutie

V našej štúdií sme sa snažili overiť nový skrínigový nástroj na hodnotenie narácie slovensky hovoriacich detí vo veku 6 až 7 rokov. Tiež sme sa pokúsili porovnať rôzne parametre narácie týchto detí v rámci dvoch metód hodnotenia, metódy rozprávania a metódy prerozprávania. Štatistická analýza na nami zvolenej malej vzorke detí nepotvrdila ani v jednom prípade, že by zvolená metóda významne ovplyvnila – menila výkony detí v oblasti makroštruktúry, či mikroštruktúry. Na druhej strane z nami získaných dát vyplýva trend, že deti lepšie skórujú v oblasti makroštruktúry a porozumení, ak sú hodnotené metódou prerozprávania príbehu. Naopak zaujímavé je, že pre hodnotenie mikroštruktúrnych komponentov (CPS, CPV a štruktúra viet) sa výkony detí mierne zvyšujú pri hodnotení metódou rozprávania. Nemôžeme teda jednoznačne povedať, že na vyšetrenie naratívnych schopností detí v tomto veku je vhodnejšie použiť jednu alebo druhú metódu, pretože obe ponúkajú kvalitatívne odlišné výsledky, ktoré zabezpečujú odborníkovi (logopéd, učiteľ, psychológ) komplexný pohľad na oblasť tvorenia naratív u dieťaťa v mladšom školskom veku. Z tohto pohľadu odporúčame používať v praxi kombináciu oboch spomínaných metód.

Zároveň dosiahnuté skóre vo výkonoch jednotlivých detí naznačuje, že samotná experimentálna úloha (vizuálna opora a vopred zadané príbehy) je vhodná socio-kultúrne i vývinovo pre testovanie schopnosti tvorenia naratív v mladšom školskom veku u slovensky hovoriacich detí. Ani v jednej zo sledovaných oblastí, kde boli zadané maximálne hodnoty hrubého skóre (makroštruktúra, porozumenie) deti nedosahovali stropových hodnôt ani tzv. podlahového efektu. Inými slovami povedané u detí sme nezaznamenali vysoké skóre blížiacie sa maximu alebo príliš nízke skóre. Po dopracovaní noriem na väčšej vzorke detí by daný test mohol byť vhodný do praxe, ako jeden z efektívnych nástrojov na hodnotenie nielen naratívnych schopností dieťaťa, ale aj hodnotenie komplexnej jazykovej kompetencie.

Poznámky

¹Experiment bol navrhnutý v medzinárodnom programe COST Action IS0804, ktorý sa v sekcii WG2 zaoberá aj výskumom naratív pod vedením Joela Walkersa a Natalie Gagariny (www.bi-sli.org/WG2.htm). Pôvodný materiál pozostával zo štyroch príbehov určených na hodnotenie bilingválnych detí. Pre potreby nášho výskumu sme prevzali dva príbehy, príbeh o Vtáčatkách a príbeh o Hladnom kocúrovi.

Literatúra:

- CAIN, K. 2003. Text comprehension and its relation to coherence and cohesion in children's fictional narratives. *British Journal of Developmental Psychology*. Volume 21, s. 335 – 351
- FEČKOVÁ – KAPALKOVÁ, S. 2002. Vytvorenie modelu vývinu jazykových schopností po slovensky hovoriacich detí na základe Lahyovej teórie. Dizertačná práca. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, 2002. 130 s.
- GAGARINA, N. & WALTERS, J. 2010. Narratives: types, sampling, methods. Measuring coherence in narrative discourse [on line]. Dostupné na internete: http://www.bi-sli.org/files_members/3-Cyprus/WG2_Gagarina_&_Walters-1.pdf [cit. 21.6.2012]
- HARČARÍKOVÁ, P., KLIMOVIČ, 2011. Naratíva v detskej reči. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011. 188 s.
- KAPALKOVÁ, S. 2002. Vývin naratív v predškolskom veku. In Lechta, V. a kol. (Ed.) *Logopaedica V*. Bratislava: Liečreh Gúth, 2002. s. 34 – 38
- LABOV, W. 2006. Narrative pre-construction [on line]. Dostupné na internete: <http://www.ling.upenn.edu/~wlabov/Papers/NPC.pdf> [cit. 21.6.2012]
- NICOLOPOULOU, A., McDOWELL, J. & BROCKMEYER, C. 2006. Narrative play and emergent literacy: Storytelling and Story-acting meet journal writing. IN D.Singer, R. Golinkoff & K. Hirsh-Pasek (Eds.) *Play = Learning*. Oxford University Press, 2006. p. 124 - 144
- VAN DER BROECK, P., KENDEOU, P., KREMER, K., LYNCH, J. S., BUTLER, J., WHITE, M. J. & LORCH, E. P. 2005. Assessment of comprehension abilities in young children. In Stahl & Paris (Eds.) *Children's Reading Comprehension and Assessment*, p. 107 - 130
- ZAJACOVÁ, S. 2005. Narácia detí predškolského veku [on line]. In Ľ. Sičáková – Ľ. Liptáková (Eds.) *Slovo o slove: Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej Fakulty Prešovskej Univerzity*. 11. Prešov : Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej Univerzity v Prešove, 2005. ISBN 80-8068-362-X s. 73-83
<http://childes.psy.cmu.edu/>

Abstract

Pilot study introduces a new approach to the narrative ability level assessment of Slovak speaking children by a prompt picture material. Performances in the sample of 10 children (n=10, age range 6;2 – 7;8, average age 6;9) were assessed by two methods: story telling on a basis of picture sequence and retelling, story reproduction with visual support of picture sequence. Children's production was closely analysed as far as representation of macrostructure, microstructure and stories comprehension. Obtained results point at the potential of using both methods in practice as they bring out important information on production and comprehension of narrative structures by children in school age at the beginning of the entry to school.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV 0410-11.

Zároveň bol tento článok vytvorený realizáciou projektu *Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.“